

Oddvar Nes (1938 – 2016)

Oddvar Nes, professor i nordisk språkvitenskap ved Universitetet i Bergen, gikk bort 18. september. Bak seg hadde han en lang og mangslungen forsker- og lærergjerning ved Universitetet i Bergen. Til tross for at han de siste fire-fem årene var preget av sykdom, var han inntil få dager før han døde, opptatt av og i aktivitet med faglige oppgaver.

Etter examen artium ved Volda gymnas i 1958 og fullført førstegangstjeneste i Forsvaret drog Oddvar Nes til Universitetet i Bergen, og avla der magistergrads-eksamen i germansk språkvitenskap i 1968 med støttefagene historie mellomfag og fonetikk grunnfag. Han hadde da også bak seg et firesemester langt studium i tysk, ved siden av at han skaffet seg betydelig innsikt i latin.

I hele 44 år var han knyttet til Universitetet i Bergen. Alt som student hadde han stilling som vitenskapelig assistent ved Tysk institutt og deretter samme stilling ved Nordisk institutt. Etter avlagt magistergradseksamen ble han universitetsstipendiat før han i 1970 ble amanuensis ved Stadnamnsamlinga ved Nordisk institutt, førsteamanuensis i 1973 og professor i nordisk språkvitenskap samme sted fra 1987 til 2008, da han falt for aldersgrensen.

Allerede før han ble magister, hadde Oddvar Nes gjort seg gjeldende innenfor nordistenes rekke som en innsiktsfull og belest student. Han publiserte en kort avhandling om dialektordet *fensleg* i 1966, og han vakte oppsikt i faglige kretser med en svært kyndig anmeldelse av første bindet av *Norsk Ordbok*, en dobbeltkronikk i Bergens Tidende ved nyttår 1966. Likevel var det hans skarpe og detaljerte kritikk av den danske nordisten Niels Aage Nielsens *Dansk etymologisk ordbog* som tydelig viste at Oddvar Nes var en student langt utenom det vanlige. Denne anmeldelsen førte til at forlaget Gyldendal brukte ham som konsulent både til andre og tredje utgave av boken. At han også på dette tidspunkt leverte en kort, men detaljrik melding av W. Meid *Germanische Wortbildungslehre*, utdypet bildet av et unikt forskertalent. Det hører til bildet av de lange linjer i forskningsarbeidet til Oddvar Nes at han det siste halvåret før han gikk bort, var i gang med en anmeldelse av det tolvte og siste bindet av det nasjonale storverket *Norsk Ordbok* og det festskriftet som sentrale ordboksredaktører utgav samtidig. Da ble han særlig opptatt av arbeidet med *Norsk Ordbok* på

1930-tallet og Leiv Heggstads rolle i dette arbeidet. Oddvar Nes fikk adgang til et omfattende og historisk sett interessant brevmateriale etter Leiv Heggstad, et materiale som Kolbjørn Heggstad, yngste sønn av Leiv og Oddvars studiekamerat og gode venn gjennom mange år, stilte til disposisjon. Dessverre rakk han ikke å fullføre denne anmeldelsen.

Interessefeltene til Oddvar Nes var brede og, slik han selv karakteriserte dem som, «vidsveimde». Gjennom årene leverte han større og mindre avhandlinger på felt som navnegransking, fortrinnsvis stedsnavn, etymologi, leksikografi og dialektologi med hovedtyngde på fonetikk og fonemikk, og som om dette ikke var nok, var han tekstutgiver, tidsskriftredaktør og redaksjonsmedarbeider for flere større verk.

Fagfeltet leksikografi hadde han en livslang interesse for, og det var redigeringsprinsipp og normering av oppslagsord som stod i fokus i flere anmeldelser av ordbøker. Han publiserte kommenterte utgaver av eldre målsamlinger (Aarflot 1810) og Harboe (1699), og i denne forbindelse er det også verdt å nevne hans entusiastiske avisartikkel fra 1976 om den største norske leksikografen, John Brynildsen (1852–1926). I skjæringspunktet mellom leksikografi og dialektologi finner vi flere utgreiinger om dialektord, ordgåter og ord-samlinger, der ordenes opphav og betydning står i fokus.

Blant hans arbeider i dialektologi ruver først og fremst den store *Norsk dialektbibliografi* (1986), der han har klassifisert 2600 arbeid og også tar med et vell av forfatteropplysninger. En publikasjon som han kontinuerlig arbeidet med, var *Storms norske lydskriftsystem (med tillegg) definert ved hjelp av IPAs lydskriftsystem*, som kom i fire utgaver, den siste i 1982. Den er et nyttig verk for alle som driver med uttalettranskripsjon teoretisk og praktisk. Og hans mange hovedfagsstudenter i navneforskning måtte innledningsvis i sine hovedoppgaver og stedsnavn i egen grend eller bygd etablere dialektens fonemsystem før de kunne gi seg i kast med navnefortolkningene, en i og for seg nyttig øvelse, men med den konsekvensen at en del oppgaver ble ganske omfangsrike, men likevel nyttige både for dialektologer og stedsnavnforskere.

Mens de to fagfeltene dialektologi og leksikografi hos Oddvar Nes ofte flyter sammen, og det vanskelig kan bestemmes hva som tilhører det ene eller det andre i hans arbeider, er utgivningen av tekster fra gammel og nyere tid lettere å avgrense. Sammen med kollegene Jarle Bondevik og Terje Aarset stiftet han Ivar Aasen-selskapet, som hadde som hovedoppgave å gi ut etterlatte manuskript etter Ivar Aasen og avhandlinger om Aasen og verket hans. I årene fra 1992 til 2006 gav de ut 10 bind, totalt 2500 sider hvorav over 550 sider er kompakte kommentarer. Oddvar Nes var hovedredaktør for serien og skrev innledningen til bind 1 *Sunnmørsgrammatikkane av Ivar Aasen*, en innledning som ble mønsterdannende for resten av serien, og han var også hovedansvarlig for to andre bind i

serien. Arbeidet med denne serien må vel være ett av de viktigste utgivelsesprosjektene i landet i den seinere tid, og er et levende bevis på hva fagkolleger kan oppnå når de slår seg sammen, Det demonstrerte en dugnadsånd som de betegnet som *samvinne*.

Men det var som navneforsker Oddvar Nes la ned sin største arbeidskraft. Framfor alt var han opptatt av stedsnavn, en sjelden gang berørte han person- og tilnavn. Navnenes etymologi stod sentralt i hans undersøkelser, og han ville se norske navn i en europeisk sammenheng. Magisteravhandlingen *Studiar i dei eldste nordvestlandske fjordnamna* (1967) klausulerte han, noe som ikke var uvanlig på den tiden, slik at den forble en lukket bok for fagfellene. Men materialet og tolkningsforslagene tok han fram og videreutviklet i flere viktige avhandlinger seinere. Det gjelder artikkelen *Stadnamn som er laga til ei germansk stamme* *streun- (1970), der han diskuterer bl.a navnet *Stryn* i Nordfjord, artikkelen *Den germ[anske] rota *geul-*, der han tar opp fjordnavnet *Gulen*, og en utgreiing om navnet *Volda*, opprinnelig et fjordnavn (1985). Foruten disse artiklene drøftet han elvenavnene *Inn og *Lemund- (1985), øynavn som etter hans mening er dannet til den germanske roten *hi- (1974) og en rekke andre navn som *Salta* (1975), *Kjøde* (1982), *Geiranger* (1986), *Són* (1987), *Fister*, *Luster*, *Oster* (1989), *Matre* (1989). På mange måter kan man beklage at der ikke kom en større avhandling eller monografi om et onomastisk emne fra hans hånd, men fotefarene etter hans intensive og dyptpløyende undersøkelser ser vi i de 170 navneartiklene som han leverte til *Norsk stadnamnleksikon*, der han også bidro med innledningsartiklene om fjordnavn og øynavn. Arbeidene hans var «tufta på etymologisk kunne, kjeldekritisk innsikt og eit ufråvikeleg krav om sakleg prøving av det språklege løysingsframlegget».

Hans sentrale posisjon i stedsnavngranskingen ledet logisk til to betydelige roller i nasjonal sammenheng, det gjaldt rollen som stedsnavnkonsulent og rollen som tidsskriftredaktør. Fra 1974 var han fast navnekonsulent for kartkontorene i Sogn og Fjordane og Hordaland. Da Regjeringen ved Kgl. Resolusjon 12. oktober 1979 oppnevnte et utvalg som skulle «leggja fram eit forslag om nye reglar for skrivemåten av stadnamn m.m», var han den soleklare representanten fra Vestlandet. Utvalget tok navnet *Stadnamnutvalet* og avleverte i oktober tre år seinere sin innstilling, publisert som *Noregs offentlege utgreiingar (NOU 1983: 6) Stadnamn*, som også inneholdt et grunnlagt utkast til Lov om skrivemåten av stedsnavn. Da den nye loven trådte i kraft i 1991 og den nye stedsnavnkonsulenttjenesten ble etablert fire steder i landet, ble han nynorskrepresentanten ved det som i dag heter Stadnamntenesta for Vestlandet, en selvstendig, faglig enhet som avgir uttalelser til det offentlige om korrekt skrivemåte av stedsnavn. Denne stillingen hadde han helt fram til han døde, i alt 25 år, også gjennom hele sykdomsperioden. Vel var hans kropp skrøpelig, men hodet var klart, og arbeidet

som stedsnavnkonsulent var noe som holdt ham oppe. Da han ikke lenger kunne ta seg inn til instituttet, oppsøkte vi ham enten han var på rehabiliteringsinstitusjon eller sykehjem, men oftest ble det besøk hjemme hos ham på Florvåg. Det siste møtet hadde vi 10 dager før han sovnet inn. I arbeidet som stedsnavnkonsulent kombinerte han all sin faglige kunnskap med et bredt kjennskap til vestnorsk topografi og natur, slik at forslagene til skrivemåter bygget på et solid fundament.

Det andre sentrale oppdraget han tok på seg, hadde tilknytning til Norsk namnelag og det navnefaglige tidsskriftet *Namn og nemne*. Etter flere års diskusjon i det nasjonale fagmiljøet ble Norsk namnelag stiftet i 1983, og det første nummeret av tidsskriftet kom ut i 1984. Oddvar Nes var sammen med kolleger redaktør fram til 2003. I alle år var han en flittig bidragsyter og fungerte også som en av tidsskriftets fagfellevurderere etter at han hadde gått av som redaktør.

Oddvar Nes engasjerte seg som forlagsmann i Norsk Bokreidingslag og satt som styremedlem fra midten av 1970-tallet og fram til sin død, i noen år også som styreleder. Her utgav han bøkene av Gustav Indrebø *Kva er målreising?* (1976), *På norsk grumm* (1999) og ikke minst den endelige og komplette utgaven av Gustav Indrebøs hovedverk *Norsk Målsoga* (første utgave 1951). Han var den som oppdaget det bortkomne kapitlet «Målbrigdingar (1525 til notid)», og fikk det satt inn på rett plass i Indrebøs verk.

Tidlig på 2000-tallet ble Oddvar Nes trukket inn i det omfattende arbeidet med utgivelsen av Tormod Torfæus' svære verk om Norges historie. Verket er skrevet på latin og bærer tittelen *Historia rerum Norvegicarum*. Oversettelsen til moderne norsk gikk fra latin via engelsk og omfatter 7 bind. I dette arbeidet fungerte han som medlem av redaksjonen, og han utførte et betydelig kontrollarbeid av oversettelsen, identifiserte steder og personer som var omtalt i teksten, utarbeidet navnerregistre og laget en betydelig mengde kommentarer ikke minst til bind 7.

Da Oddvar Nes fylte 70 år, karakteriserte hans svenske kollega Svante Strandberg ham som en «lärd, skarpsinnig, omsorgsfull och vederhäftig forskare», og en annen kollega, Botolv Helleland, betegnet hans varemerke som forsker med ordene «grannsemd og fagleg fordjupning». Blant sine fagfeller var han vennlig, omgjengelig, rettferdig, lyttende og saklig i all faglig diskusjon. Han var en god, men krevende veileder overfor sine mange hovedfags- og mastergradsstudenter, som gjennom årene fikk øse av hans enorme kunnskaper. Men skarp var pennen hans de gangene han rykket ut i dagspressen, enten det gjaldt det han mente var sjuskete arbeid av kolleger eller amatører på onomas-tikkens område som manglet faglig innsikt.

Til hans 60-årsdag hyllet kollegene ham med festskriftet *Ord etter ord*, og til 70-årsdagen ble en del av hans viktigste stedsnavnstudier samlet i et festskrift

Nes om navn, der også hans vitenskapelige produksjon er bibliografert. Oddvar Nes ble i 2009 tildelt Kongens fortjenestemedalje for sin omfattende vitenskapelige innsats.

Ole-Jørgen Johannessen